

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง “แนวทางการพัฒนาวิद्यุชุมชนเพื่อตอบสนองความต้องการของชุมชน จังหวัดนครราชสีมาและจังหวัดบุรีรัมย์” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสถานภาพของวิद्यุชุมชนจังหวัดนครราชสีมาและจังหวัดบุรีรัมย์ที่ผ่านมาจนถึงปัจจุบันทั้งพัฒนาการ บทบาท สภาพปัญหา งบประมาณ และสื่อคู่แข่ง (competitive media) เพื่อศึกษาโครงสร้างของวิद्यุชุมชนในจังหวัดนครราชสีมาและจังหวัดบุรีรัมย์ และปัจจัยที่ก่อให้เกิดโครงสร้างดังกล่าว เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินงานของวิद्यุชุมชนจังหวัดนครราชสีมาและจังหวัดบุรีรัมย์ เพื่อแสวงหาวิธีการดำเนินงานของวิद्यุชุมชนจังหวัดนครราชสีมาและจังหวัดบุรีรัมย์ที่ดี เพื่อศึกษารูปแบบ และเนื้อหารายการของวิद्यุชุมชนในจังหวัดนครราชสีมาและจังหวัดบุรีรัมย์ และปัจจัยที่ก่อให้เกิดรูปแบบ เนื้อหารายการดังกล่าว เพื่อศึกษาการใช้ ความพึงพอใจ ความต้องการ และความคาดหวังของชุมชนในจังหวัดนครราชสีมาและจังหวัดบุรีรัมย์ที่มีต่อวิद्यุชุมชน รวมทั้งปัจจัยที่ทำให้ใช้ พึงพอใจ ต้องการและคาดหวังดังกล่าว เพื่อแสวงหาปัจจัยที่จะทำให้วิद्यุชุมชนเป็นกลไกหนึ่งในการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน และเพื่อศึกษาเปรียบเทียบระหว่างวิद्यุชุมชนจังหวัดนครราชสีมา กับวิद्यุชุมชนจังหวัดบุรีรัมย์

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบมีส่วนร่วม (participatory research) ที่ทีมวิจัยประกอบด้วยตัวแทนจากภาคีต่าง ๆ เข้ามีส่วนร่วมในการทำวิจัยทั้งภาครัฐ ภาคประชาชน ภาคองค์กรพัฒนาเอกชน และนักวิชาการ โดยเฉพาะในกระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูล และเป็นการวิจัยที่อิงหลากหลายวิธี (multi-methods) อาทิ การสังเกตภาคสนาม (field observation) การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (in-depth interview) การวิจัยเชิงสำรวจ (survey research) การวิจัยเชิงปฏิบัติการ (action research) ฯลฯ

ผลการศึกษาพบว่า วิद्यุชุมชนจังหวัดนครราชสีมาและจังหวัดบุรีรัมย์เป็นวิद्यุชุมชนระดับรายการ และดำเนินการในลักษณะสื่อเพื่อสาธารณะ ที่เริ่มต้นจากนโยบายรัฐ และดำเนินงานภายใต้หน่วยงานรัฐ คือ กรมประชาสัมพันธ์ ซึ่งกำหนดกรอบการดำเนินงานส่วนหนึ่งไว้ให้สถานีวิทยุ แห่งประเทศไทย (ในสังกัด) โดยสถานีวิทยุ แห่งประเทศไทยจังหวัดนครราชสีมา และจังหวัดบุรีรัมย์เป็นหนึ่งใน 19 สถานีนำร่อง ออกอากาศรายการในช่วงเวลาของสถานี ตั้งแต่เดือนตุลาคม 2541

วิद्यุชุมชนมีโครงสร้างระบบรัฐ ที่รัฐเป็นเจ้าของ มีการบริหารแบบการบริหารราชการ มีการควบคุม 3 ระดับ คือ การควบคุมระดับชาติ การควบคุมระดับหน่วยงาน และการควบคุมระดับปัจเจกบุคคล โดยภายใต้การควบคุมระดับหน่วยงานนั้น การควบคุมจากส่วนท้องถิ่นหรือระดับสถานีมีบทบาทในการควบคุมการปฏิบัติมากกว่าระดับอื่น มีการดำเนินงานโดยผู้มีอำนาจ

(authorities) และไม่มี ความหลากหลายของ กลุ่ม และ มีงบประมาณไม่เพียงพอ ในการดำเนินงาน แต่การดำเนินงานของวิเทศชุมชนจังหวัดบุรีรัมย์มีชมรมอาสาสมัครนักวิเทศชุมชนบุรีรัมย์ ซึ่งมี สัดส่วนภาคประชาชนมากกว่าภาครัฐ จากโครงสร้างดังกล่าว ทำให้วิเทศชุมชนให้ความสำคัญกับการ นำเสนอรูปแบบรายการนิตยสารทางอากาศ และเนื้อหาที่เป็นข้อมูลข่าวสาร และความเป็นจริง โดยให้ความสำคัญกับเนื้อหาภายในชุมชนมากที่สุด ซึ่งนอกจากจะไม่มี ความสมดุลในเนื้อหาและ รูปแบบรายการแล้ว การนำเสนอรายการไม่ได้ตอบสนองความต้องการของ คนส่วนใหญ่ โดยเฉพาะคนที่อยู่ในภาคการเกษตร และมีบทบาทหลัก คือ การเป็นเครื่องมือถ่ายทอดข่าวสารของ หน่วยงานท้องถิ่น โดยเฉพาะหน่วยงานภาครัฐและรัฐวิสาหกิจ และมีบทบาทตามทิศทาง การไหลของข่าวสารจากบนลงล่าง (top-down) มากกว่าบทบาทตามทิศทาง การไหลของข่าวสารในแนว ขอน (horizontal) และตามทิศทาง การไหลของข่าวสารจากล่างขึ้นบน (bottom-up)

ในขณะที่ชุมชนส่วนใหญ่สามารถมีส่วนร่วมในฐานะผู้รับสาร แต่การศึกษาพบว่า มีประชาชน ส่วนหนึ่งเท่านั้นที่เปิดรับฟังวิเทศชุมชน และส่วนน้อยเท่านั้นที่ได้เข้ามามีส่วนร่วมในฐานะผู้ร่วม ผลิตรายการ และมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเกี่ยวกับการดำเนินงานวิเทศชุมชน รวมทั้งมีส่วนร่วม ในฐานะผู้วางแผนและกำหนดนโยบาย แต่ก็มีชุมชนจำนวนหนึ่งที่มีส่วนร่วมในรายการ และมีส่วน ร่วมในฐานะแหล่งข้อมูล

วิเทศชุมชนมีปัญหาในหลายด้าน ได้แก่ ปัญหาเกี่ยวกับนโยบาย และกฎระเบียบ ปัญหา การขาดแคลนทรัพยากร (resources) ทั้งด้านการเงิน บุคคล และเทคนิค และปัญหาการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน ฯลฯ

นอกจากนี้ปัจจัยทางด้านวัฒนธรรม และสังคมมีความหลากหลาย รวมทั้งปัจจัยทางการ เมืองและเศรษฐกิจของจังหวัดนครราชสีมาและจังหวัดบุรีรัมย์มีผลต่อการดำเนินงานของวิเทศชุมชน ด้านสื่อคู่แข่ง วิเทศโทรทัศน์ และสถานีวิทยุกระจายเสียงอื่น ถือว่าเป็นสื่อคู่แข่งสำคัญของวิเทศ ชุมชน

เนื่องจากจำนวนรายการที่แตกต่างกัน กล่าวคือ วิเทศชุมชนจังหวัดบุรีรัมย์มีรายการ 10 รายการ วิเทศชุมชนจังหวัดนครราชสีมา มี 2 รายการ จึงทำให้ชุมชนจังหวัดบุรีรัมย์ส่วนใหญ่รู้จัก วิเทศชุมชน และได้ประโยชน์มาก โดยเฉพาะด้านการเกษตร อีกทั้งยังพึงพอใจในการนำเสนอ เนื้อหาของรายการมากที่สุด ความต้องการด้านรูปแบบรายการส่วนใหญ่ต้องการรูปแบบที่หลากหลาย และเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในรายการได้ สำหรับความต้องการ กลุ่มตัวอย่าง ต้องการเนื้อหาเกี่ยวกับเกษตรมากที่สุด ในส่วนของชุมชนจังหวัดนครราชสีมาส่วนใหญ่ไม่รู้จักวิเทศ ชุมชน สำหรับกลุ่มที่รู้จัก และฟังวิเทศชุมชนส่วนใหญ่เห็นว่าวิเทศชุมชนให้ประโยชน์พอสมควร โดย เนื้อหาที่นำไปใช้ประโยชน์ส่วนใหญ่เป็นเนื้อหาเกี่ยวกับสุขภาพ ส่วนใหญ่พึงพอใจมากในเนื้อหา และต้องการให้มีรูปแบบรายการที่มีความเป็นกันเองมากที่สุด และต้องการให้มีเนื้อหาเกี่ยวกับ

ข่าวท้องถิ่นมากที่สุด แต่ทั้ง 2 จังหวัดมีความคาดหวังในระดับมากที่สุดที่วิद्यุชุมชนจะเป็นสื่อที่ช่วยเหลือพวกเขาได้เวลามีปัญหา สำหรับความคาดหวังในระดับน้อยเป็นความคาดหวังที่มีต่อการเข้าไปมีส่วนร่วมในวิद्यุชุมชนระดับต่าง ๆ รวมทั้งความหวังที่จะก้าวเป็นเจ้าของคลื่นความถี่วิทยุหรือขอจัดตั้งสถานีวิทยุกระจายเสียงของชุมชน

วิธีการดำเนินงานที่ดีของวิद्यุชุมชนจังหวัดนครราชสีมา มีดังนี้ การปรับโครงสร้างบุคคล โดยเพิ่มสัดส่วนของภาคประชาชนให้มากยิ่งขึ้น ให้อิสระในการบริหารจัดการ ปรับบทบาทการดูแลของเจ้าหน้าที่ สวท. กำหนดบทบาทหน้าที่จากโครงสร้างการทำงานให้ชัดเจน มีการประเมินที่เป็นระบบมากขึ้น จัดตั้งเครือข่ายประชาคม และมีงบประมาณสนับสนุนเพียงพอ ฯลฯ สำหรับวิธีการดำเนินงานที่ดีของวิद्यุชุมชนจังหวัดบุรีรัมย์ มีดังนี้ ต้องมีงบประมาณที่เพียงพอในการดำเนินงาน มีการสรรหาคณะทำงานวิद्यุชุมชนที่มีคุณภาพ กำหนดแผนงานที่ตรงตามความต้องการของชุมชน จัดเวทีวิद्यุชุมชนสัญจรอย่างสม่ำเสมอ และต่อเนื่อง และเชื่อมโยงรายการผ่านหอกระจายข่าว เสียงตามสายตามหมู่บ้านและชุมชน

ปัจจัยที่ทำให้วิद्यุชุมชนเป็นกลไกหนึ่งในการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน มีปัจจัยภายในที่เกี่ยวข้องกับวิद्यุชุมชนด้านต่าง ๆ อาทิ 1) ปัจจัยด้านงบประมาณ ต้องมีงบประมาณสนับสนุนอย่างเพียงพอ 2) ปัจจัยในการมีคลื่นความถี่ที่ใช้ได้อย่างอิสระเสรีตามหลักการวิद्यุชุมชน 3) ปัจจัยด้านบุคลากร ต้องมีบุคลากรเสียสละ ยอมรับฟังความคิดเห็นของคนอื่น 4) ปัจจัยด้านการวางแผนงานที่ชัดเจนปฏิบัติได้จริง 5) ปัจจัยด้านการดำเนินงานที่สนองตอบความต้องการของชุมชนเป็นหลัก ฯลฯ และปัจจัยเชิงนโยบาย และเป้าหมายของวิद्यุชุมชน มีปัจจัยต่าง ๆ เช่น 1) วิद्यุชุมชนต้องเป็นสื่อกลางในการเรียนรู้ 2) วิद्यุชุมชนต้องเป็นเครื่องมือในการรณรงค์สร้างความเข้าใจเรื่องวิद्यุชุมชนต่อชุมชน และ 3) วิद्यุชุมชนต้องเป็นเครื่องมือในการสร้างระบบเครือข่ายชุมชน ฯลฯ

Abstract

“Guidelines for Community Radio Development for Nakhon Ratchasima and Buri Ram Provinces”

This research aims to study the status of Nakhon Ratchasima and Buri Ram province's community radio from the past to present in terms of its development, roles, problems, budget, competitive media, organizational structure, and other factors influencing the operational process. It also focuses on the study of programme formats and content, the community's usage, gratification, need, and expectation on community radio, and all the factors influencing them. In addition, this research aims to discover best practices and factors that contribute to community radio development to make it a tool to create community strength. Lastly, it compares all of the findings above between those from Nakhon Ratchasima and those from Buri Ram Province.

This research was conducted using participatory research approach with four different researchers, each from the government and public sectors, NGO's and academia, using many methods of investigation, such as field observation, in-depth interview of key informants, content and document analysis, survey research, etc.

The result shows that community radio has the status of only a programme in the Radio Thailand station, and of a public service media originated by the government policy operating under the supervision of the government unit. These two programmes are two of the 19 pilot project stations of the Radio Thailand allocated to Nakhon Ratchasima and Buri Ram Provinces. Buri Ram 's community radio programme started broadcasting in October 1998.

The structure of community radio is the state system that the state owns and manages. It consists of 3 levels of control system; namely, national control, station control, and individual control. Among these 3 levels, station or local control is a major operative control and it is operated by authorities without diversity in terms of participants. However, Buri Ram Province's community radio has the Community Radio Reporter Club of Buri Ram that involves more people than the community radio of Nakhon Ratchasima. Moreover, both of them lack financial support.

The community radio focuses on magazine programme, reality/information content and community related content, indicating imbalance of format and content, as well as lack of direct response to the majority of listeners, especially farmers.

Meanwhile, their main role is state apparatus through top-down communication manner rather than horizontal and bottom-up communication, a few communities listen to the community radio, and participate as co-producer and decision maker on operational process, and policy planner and maker. On the other hand, some communities participate in programme, and function as information sources.

In the operational process, there are many problems such as insufficient policy and the lack of resources, budget, personnel, technical facilities, and people participation.

The operational process is influenced not only by cultures, and society which are varied factors, but also by political factor. The competitive media that is a main competitor of community radio is television and other radio stations.

Since the number of community radio programmes in Buri Ram Province is much more than that in Nakhon Ratchasima Province, communities of Buri Ram Province know community radio programme, make use of its content, especially content on agriculture, and feel very gratified by content presentation of the community radio. They need a variety of format and more content on agriculture. On the other hand, some communities of Nakhon Ratchasima Province do not know the community radio, and those who know and listen to community radio programme make use of its content only a little, especially content on health, and feel fairly gratified by content presentation. They need more content on local news in an informal format. However, both groups of communities have high expectation to receive help from community radio but low expectation to participate in and own community radio.

This research finds that best practices for Nakhon Ratchasima Province's community radio are revising staffing policy to increase people participation, allowing freedom in management, adjusting roles of government staff, revising the evaluation system, constructing a society network, and attracting more financial support and so on. For Buri Ram Province, best practices include attracting more financial support, searching for quality staff, setting a plan that corresponds to community needs,

promoting a mobile community radio on a regular basis, and creating links to audio tower and wire broadcasting.

The factors that contribute to community radio development to make it a tool to create community strength include sufficient financial support, freer frequency allocation, more open-minded and dedicated participants, clearer plan that corresponds to community needs and so on. Also, communities should have a clear policy and a goal to become a learning center, to disseminate information about community radio among people in the community, and to create a community network, etc.